

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

De providentia, sive quare bonis viris mala accidunt cum sit providentia,
liber unus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:468-1-466)

L. ANNÆI SENECAE
DE PROVIDENTIA,

siue

QVARE BONIS VIRIS MALA ACCIDANT
CVM SIT PROVIDENTIA,
LIBER VNVS.

B

ARGUMENTVM ET ORDO

AVREVS hic libellus est, & scriptum post Caligulam video ex Cap. iv. Ego mirmilloneum, inquit, sub C. Cæsare audiui de raritate munerum querentem. In præterito loquitur, & de homine ac tempore, quod fuit. Puto igitur sub Claudio, statim à reditu: imò quid si hæc philosophica quedam in exsilio? nam dui ibi hæsit, annos circiter octo, & iuste hoc elegerit, sibi solando. Argumentum enim est, Providentiam esse: nec obstat, quod bonis mala quedam, sed externa, obueniant. Primò igitur vniuersè illam afferit, à mundi motu, ordine, constantia: quæ omnia rectorem clamant. Deinde ad Quæsum proprie, Quare ergo mala bonis? Ait primò, Deum amare bonos, nec immittere igitur iis mala. Instar parentis dum taxat castigare, & coercere. Deinde, non videri ea mala bonis, nec vinci iis, sed exerceri, & per aspera indurari. C Deum velut agonothetam esse, & robustis his athletis suis delectari. Hec ita communiter, & velut præparans, ad Cap. IIII. Ab eo magis distinctè quinque rationes, cur eueniant, exsequi pergit. Primò, pro ipsi esse, quibus accident: secundò, pro vniuersis: tertio, & volentibus euenire: quartò, euenire fato & aeternâ lege. Primam rationem tractat Cap. IIII. docetque pro ipsi esse, sicut medicina pro ægris. Indurantur etiam sic à Deo, qui se dignos producit in pugnam; alios viliores, in otio & umbrâ habet. Secundam tractat Cap. v. pro omnibus esse. ut viri boni, sic habitu, clament aliis & ostendant non esse Bona aut Mala, quæ vulgus putet. Ad vera igitur illa spectent, & illa petant, hæc fugiant. Ibidem tertiam necit, Volentes excipere: nam præbent se Deo & Fato. Quarta excipit, Fatum esse, & ab aeterno constitutum, quid gaudias dolasque. Denique repetit, mala hæc non esse: & Deum inducit pulcherrimè adhortantem, & ad robur excitantem. Stoicè in fine, Si piget & ferre tædet, quis tenet? patet ianua, exi.

CAPVT PRIMVM.

D

VAES ISTI à me, Lucili, quid ita, si Providentiâ mundus ageretur, multa¹ bonis viris acciderent mala? Hoc commodiùs in² contextu operis redderetur, cùm præesse³ vniuersis providentiam probaremus, & interesse nobis Deum: sed quonia in toto particulam reuelli placet, & vnam contradictionem⁴ manente lite integrâ soluere: faciam rem non difficultem, caussam deorum agam. Superuacuum est in præsentia ostendere, non sine aliquo custode tantum opus stare, nec hunc siderum certum discursum⁵ fortuiti impetus esse, & quæ casus incitat, sæpè turbari &⁶ citò arietare: hanc inoffensam velocitatem procedere⁷ aeternæ legis imperio,⁸ tantum rerum terrâ marique gestan-

A gestantein, tantum clarissimorum lumen & ex dispositione lucentium: non esse
materiae errantis hunc ordinem: neque quæ temere coierunt, tantâ arte pendere, ut
terrarium grauissimum pondus sedeat immotum, & circa se properantis cæli fugam spe-
ctat; vt infusa vallibus maria¹⁰ moliant terras, nec¹¹ ullum incrementum flumen
sentiant; vt ex minimis¹² seminibus nascantur ingentia. Ne illa quidem quæ videntur
confusa & incerta, pluviis dico nubesque, & elisorum fulminum iactus, & incendia ru-
ptis montium verticibus effusa, tremores labantis soli, & alia quæ¹³ tumultuosa pars
terrum circa terras mouet, sine ratione, quamvis subita sint, accident: sed suas & illa caus-
fas habent non minus, quæ alienis locis conspecta miraculo sunt, ut in mediis flu-
ctibus¹⁴ calentes aquæ, &¹⁵ noua insularum in vasto exsiliunt mari spatia. Iam ve-
rò si quis obseruauerit nudari litora pelago in se recedente, eademque intra exiguum
tempus operiri, credet cæcâ quadam volutatione modò contrahi vndas, & introrsum
agi, modò etumpere, & magno cursu repetere sedem suam: cum illæ interim portioni-
bus crescunt, & ad horam ac diem subeunt, ampliores minoresque, prout illas¹⁶ lunare
sidus elicuit, ad cuius arbitrium oceanus exundat. Suo ista tempori referuentur: eò qui-
dem magis, quod tu non dubitas de prouidentiâ, sed quereris. In gratiam te reducam
cum diis, aduersus optimos optimis. Neque enim natura patitur, ut bona bonis no-
ceant.

COMMENTARIVS.

A.P. I. 1. BONIS VIRIS.] Perpetua
querela, non solum quaestio: atque
illinc finito, aut Deum, aut certè Pro-
videntiam non esse. Poëta apud Ci-
ceronem:

Nam si curent, bonis benè sit, malis male:
quod nunc abest.

C Plautus ad Deos:

nam quid sibi habebunt igitur impij
Posthac, si ad hunc modum est innoxius honor
Apud vos?

Muliercula in monumento veteri: PROCOPE MA-
NVS LEVO CONTRA DEVVM, QVI ME INNOCEN-
TEM SVSTVLIT. Symmachus: Quæso custodes bo-
norum, valetudini tuæ medicas applicent manus,
ne optimi Senatoris longa vexatio fidem faciat,
nihil curare cælestes. Et ubi non dicta aut scripta
zalia? Vide me Physiol. I. Dissert. XVI.

2. CONTEXTV OPERIS.] Quod desideramus.
sive seorsim de Prudentiâ scripsit; sive magno Mo-
ralium operi inseruit, ubi à Deo & Prudentiâ or-
sus, transiit ad Homines & Virtutes.

3. VNIVERSIS.] Non parti, ut Aristoteles, qui
D eam calo luna terminauit, cetera casui permisit. Stoici
autem contrâ, uniuersis & singulis eam interuenire:
de quo ego in Physiol. I. Dissert. XI.

4. MANENTE LITE.] Quæstione primaria, An
sit Prudentia?

5. FORTVNI IMPETVS.] Quod Epicuri deli-
rium. Manilius reuiciens,

Mundum diuino numine verti,
Atque ipsum esse Deum: nec FORTE coisse
magistrâ,
Vt voluit credi, qui primus mœnia mundi
Seminibus struxit minimis, inq; illa resoluit.

6. CITO ARIETARE.] Incurrere in se, &
impedire.

7. ÆTERNAE LEGIS.] Quæ Prudentia est, sive
Fatuum. Vide Physiol. I. Dissert. XII.

8. TANTVM RERVM.] Quomodo cursus aut ve-

locitas illa res gestat? puto, quia includit, & siderum
celorumq; motu Fata dispensantur. Quæ aperta sen-
tentia Trismegisti est, non uno loco; & Stoici conser-
vunt consicuntque. Nos in Physiol. lib. II. Dissert.
XIV. Tot ergo res gestant, quia includunt, & velut,
granida iis sunt, parturuntq;.

9. MATERIÆ ERRANTIS.] Atomorum, ut
iam dictus Epicurus voluit.

10. MOLLIANT TERRAS.] Scabras per se affe-
rasq;. Itaque & mitigat infusus humor, & ligat dif-
fluentes. Vide Physiol. II. Dissert. XVI.

11. VLLVM INCREMENVTVM.] Quia terra ve-
nis combibit identidem, atque attrahit, quâ ratione
(ait Plinius) manifestum est, quare tot flumen
cottidianio accessu maria non crescant. Adde &
Solis educationes.

12. SEMINIBVS.] Frugum, arborumq;. Pauca, sed
pulchra & firma Prudentia argumenta, si quis di-
ducit.

13. TVMVLTVOSA PARIS.] Nam suprà quies &
constantia, & Pacem summa tenent.

14. CALENTEIS AQVÆ.] Plinius II. Vaporant
& in mari ipso calentes aquæ, quæ Licinij Crassi
fuerunt, mediosque inter fluetus existit aliquid
valetudini salutare. Philo Judeus, De Somniis: Eἰσι
δὲ μυρίαι ἀπολλαχόθεν πηλαὶ ὑδωρ ζέον καθιδέσσαι,
εὐχαριστία, αἴλαντη καὶ θάλασσαν. οἵτινες εὐθάνησαν
φλέβες αἷνομερεύσαι τὸν μέσοις πελάγεσσιν, διεῖ τοσαύ-
τη τῷ ἐν πύρλῳ πελαγῶν ἀνάχυσις ἐξ αἰώνος θη-
τηκόντων, οἵτινες σέσσαι, αἴλαντη δὲ τοσὸν αὐ-
τῆνται: Sunt enim mille passim fontes aquam cali-
dam manantes, non in terrâ solùm, sed ipso mari.
Nunc certè deprehenduntur tales venæ in me-
diis maribus, quas ab æuo fluens in orbem inun-
datio non potuit extingueri, imò nec remittere.

15. NOVA INSVLARVM.] Plinium vide II. cap.
LXXXVI. & seq. Litium lib. XXXIX. in fine, Seneca
Quæst. Nat. VI. cap. XXI.

16. LVNARE SIDVS.] Aliquid nosler III. Quæst.
cap. XXVIII. plenè Scaliger Exercit. LII.

ceant. Inter bonos viros ac Deum ¹⁷ amicitia est, conciliante virtute. amicitiam dico? A
 imò etiam ¹⁸ necessitudo & ¹⁹ similitudo: quoniam quidem bonus ipse ²⁰ tempore tan-
 tūm à Deo differt, ²¹ discipulus eius, ²² æmulatorque, & ²³ vera progenies: quem parens
 ille magnificus, virtutum non lenis exactor, sicut seueri patres, durius educat. Itaque
 cùm videris bonos viros acceptosque diis, laborare, sudare, per arduum ascendere, malos
 autem lasciare, & voluptatibus fluere: cogita filiorum nos modestiâ delectari, ²⁴ ver-
 nularum licentiâ: illos disciplinâ tristiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de
 Deo liqueat. bonum virum ²⁵ in deliciis non habet: experitur, indurat, ²⁶ sibi illum præ-
 parat. Quare multa bonis viris aduersa eueniunt? nihil accidere bono viro ²⁷ mali
 potest. Non miscentur contraria. Quemadmodum tot amnes, tantum supernè deiecto-
 rum imbrum, tanta ²⁸ medicorum vis fontium, non mutant saporem maris, nec re-
 mittunt quidem: ita aduersarum impetus rerum viri fortis non vertit animum. Manet
²⁹ in statu, & quicquid euenit, in ³⁰ suum colorem trahit. Est enim omnibus externis
 potentior: nec hoc dico, ³¹ non sentit illa: sed vincit, & alioquin quietus placidusque, B
 contra incurrentia attollitur. Omnia aduersa, ³² exercitationes putat. Quis autem, vir
 modò, & erectus ad honesta, non est laboris appetens iusti, & ad ³³ officia cum periculo
 promptus? cui non industrioso otium pœna est? Athletas videmus, quibus virium cura
 est, cum fortissimis quibusque configere, & exigere ab his, per quos certamini præpa-
 rantur, vt totis contra ipsos viribus utrantur. cædi se vexarique patiuntur: & si non in-
 ueniunt singulos pares, pluribus simul obiiciuntur. Marcat sine aduersario virtus. tunc
 appareat quanta sit, quantum valeat, polleatque, cùm quid possit, patientiâ ostendit.
 Scias licet, idem viris bonis esse faciendum, vt dura ac difficilia non reformident, nec de
 fato querantur. quicquid accidit, boni consulant, in bonum vertant. Non quid, sed
 quemadmodum dum feras, interest. Non vides, quanto aliter patres, aliter matres in-
 dulgeant? illi excitari iubent liberos, ad studia obeunda mature, feriatis quoque diebus
 non patiuntur esse otiosos, & sudorem illis, & interdum lacrimas, exutiunt: at matres
 fouere in sinu, continere in umbrâ volunt; numquam flere, numquam tristari, num- C
 quam

^{17.} AMICITIA EST.] Non tamen equalitas, ab-
 sit. Sed Christiano etiam sensu amat genus nostrum,
 & amari poscit.

^{18.} NECESSITUDO.] Quidni? cùm & proge-
 nies eius, vt addit, sumus? Et trahunt quidem ista
 aliorum Stoici: sed verba etiam nostra sunt, qui pie-
 tam veram sectamur. De sensu illorum vide me
 Physiol. III. Dissert. V III.

^{19.} SIMILITUDO.] Imago Dei sumus.

^{20.} TEMPORE TANTVM.] Alta, imò superba,
 ralia Stoici: de quibus ego Manud. lib. III. Dis-
 sertat. XIV.

^{21.} DISCIPVLVS.] Vera iterum, & Christiana.

^{22.} ÆMULATORQVE.] Nónne & istud? & aut
 sumus certè, aut esse debeamus. Sacra nostra: Imita-
 tores eius estote. Nos diffusè Manud. II. Diff. XIX.

^{23.} VERA PROGENIES.] Epicetum hic audi:
 Si Cesar te adoptasset, quis supercilium tuum fer-
 ret? nunc cùm Dei filius sis, non te æstimas & at-
 tollis? Certè misenex sumus: sed adoptione etiam
 sumus.

^{24.} VERNALARVM.] Quorum procacitas pro-
 pria, atque etiam dicacitas. Inde Vernæ procaces
 Horatio, Vernaculorum dicta Martialis; Vernilia
 dicta, & Vernilitas Seneca ipsi, aliisque. At illud
 Martialis appositum:

Vrbanus tibi, Cæcili, videris.

Non es crede mihi, quid ergo? verna es.

^{25.} IN DELICIIS.] Eodem licet ducas. nam tales
 pueri, Deliciae dicebantur.

^{26.} SIBI ILLVM.] Ipse Deus sibi, & suis oculis.
 quia magnus ille Editor hoc spectacula maximè dele-
 ctatur. Infrā, Cap. seq.

CAP. II. ^{27.} MALI POTEST.] Quasi respon-
 deat, Aduersi aliquid, fateor: nihil mali. & in eo
 tu erras.

^{28.} MEDICATORVM.] Gruterus bene è libris
 asseruit. Nam Medicatum, quod non est purum, mix-
 tum reddeat sapitq. Ita acida aquæ sulphurata, fer-
 rata, tale genus omne, hoc nomine censemur. Plinius
 II. cap. c. Terræ natura medicata aquas infi-
 ciat. sic legendum: & alibi.

^{29.} IN STATV.] A gladiatoriâ re aut militari.
 Dixi in Saturnal. lib. II.

^{30.} SVVM COLOREM.] Ipse bonus in bonum ver-
 tit, benè ferendo, benè interpretando. Ut guttas pau- D
 cas albentes in vinum rubrum missas, ipsas suo colo-
 re tingit: ita hic.

^{31.} NON SENTIT.] Nec enim apathia Stoicorum
 est (errant, qui adtribuunt) sed Stilponis scholæ, id est
 Megaricorum. Vide me III. Manud. Diff. VII.

^{32.} EXERCITATIONES.] Simplicius in Epicet-
 um, hæc omnia aut Exercitia, aut Medicamenta
 habet. Illa, si sanus animus, ad robur tuendum vel
 augendum; ista, si languidus, & deliciis aut volupta-
 tibus demersus, ad recuperandum. Planè, ut in cor-
 porum curâ solet.

^{33.} OFFICIA.] Publica ac priuata; patriæ, pa-
 rentibus, amicis, singulis præstanta. Officium enim
 hic rō nadīnōy.

A quam laborare. Patrium habet Deus aduersus bonos viros animum, & illos³⁴ fortiter amat: &, Operibus, inquit, doloribus, ac damnis exagitentur, vt verum colligant robur. Languent per inertiam saginata: nec labore tantum, sed³⁵ mole, & ipso sui onere deficiunt. Non fert yllum iustum illæsa felicitas. at vbi assidua fuit cum incommodis suis rixa, callum per iniurias dicit, nec ylli malo cedit: sed etiam si ceciderit,³⁶ de genu pugnat. Miraris tu, si Deus ille bonorum amantissimus, qui illos quā optimos esse atque excellentissimos vult, fortunam illis cum quā exerceantur, assignat? Ego verò non miror, si quando impetum capiunt³⁷ spectandi magnos viros, colluctantes cum aliquā calamitate. Nobis interdum voluptati est, si adolescens constantis animi irruentem feram venabulo exceptit, si leonis incursum interritus pertulit: tanto quē spectaculum est gratius, quanto id³⁸ honestior fecit. Non sunt ista, quæ possunt deorum in se vultum conuertere, sed puerilia, & humanæ oblectamenta leuitatis. Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus³⁹ operi suo Deus: ecce par Deo dignum, vir fortis cum malâ fortunâ compositus, utique si & prouocauit. Non video, inquam, quid habeat in terris Iupiter pulchrius, si conuertere animum velit, quā ut spectet Catonem, iam partibus⁴⁰ non semel fractis stantem, nihilominus inter⁴¹ ruinas publicas rectum. Licet, inquit, omnia in vnius ditionem concederint, custodiantur legionibus terræ, classibus maria, Cæsarianus⁴² portas miles obsideat: Cato, quā exeat, habet. Vnā manu latam⁴³ libertati viam faciet. ferrum istud, etiam ciuili bello purum & innoxium, bonas tandem ac nobiles edet operas. libertatem, quām patriæ non potuit, Catoni dabit. Aggredere anime diu meditatum opus, eripe te rebus humanis. Iam Petreius & Iuba concurrerunt,⁴⁴ iacentque⁴⁵ alter alterius manu cæsi. Fortis & egregia⁴⁶ fati conuentio: sed quām non deceat magnitudinem nostram. tam turpe est Catoni, mortem ab ullo petere, quām vitam. Liquet mihi, cum magno spectasse gaudio deos, cūm iam ille vir, acerrimus⁴⁷ sui vindex, alienæ saluti consulit, & instruit discedentium fugam: dum etiam⁴⁸ studia no-

cte

C 34. FORTITER.] Plinius Panegyrico: Licet exclamare, Hunc nolo, timidus est & bona sæculi sui parum nouit: illum volo, qui Cæsarem fortiter amat.

35. MOLE.] Libri aliquot scripti, motu: nec male. Adeò non labore solum, sed ipso motu suo deficiunt.

36. DE GENV.] Epist. LXV. Qui succisis poplitibus in genua se exceptit, nec arma dimisit. Saucij igitur, aut valde fatigati sic pugnant. Quod ad phrasim, est illi similis epist. XXIX. Nescio enim quid de gradu faciat.

D 37. SPECTANDI MAGN.] Ipsum hoc Minutius Felix, eleganti libello, Aduersus gentes: Quām pulchrum spectaculum Deo, cūm Christianus cum dolore congregitur? cūm aduersus minas, & supplicia, & tormenta componitur? cūm libertatem suam aduersus reges ac Principes erigit? Sed & Epicetus, in Dissertat. XXIV. libri I. O ταῦ ἐμπέση τερπίσατε, μέμνοντο, οἱ θεοὶ σε, αὐτὸς δὲ πάτηται, τεργχῖται τοιούτῳ βέλλεται: Cūm periculum ingruit, cogita, Deum te lanistæ instar aut gymnastæ, cum acri iutiene commisisse. Et plura ibi, toti huic argumento.

38. HONESTIOR.] Est olim viles tantum, & captivi aut damnati, ad bestias ferè solent dari: tamen sub Principibus inualuit, etiam Equites, etiam Senatores committi. Seneca epist. c. Adspice illos iuuenes, quos ex nobilissimis domibus in arenam luxuria coniecit. Nam desperatio, & æs alienum, tales ed sepè adgebat. Vide me in II. Sat. cap. III.

39. OPERI SVO.] Huic mundo, quem fecit, & tuetur intuendo.

40. NON SEMEL.] In Pharsaliâ, & in ipsâ Africâ.

41. RVINAS PVBL.] Est illud Horatianum: Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.

42. PORTAS MILES.] Nam præmiserat Cæsar Uticam cum equitatu M. Messallam, ipse eodem iter faciens: Hirtius.

43. LIBERTATI VIAM.] Consol. ad Marciam: Si domini pertæsum est, licet uno gradu ad libertatem transire.

44. IACENT.] Ergo facit eos perisse ante Catonem, quod & Dio & Florus ita narrant. At Livius & Appianus aliter, & palam Hirtius: quibus, ex rerum temporumq. serie, ego credam.

45. ALTER ALTERIVS.] Ita & Dio scribit XLIII. Οὐδὲ ταῦ Πετρεῖον εὐρομάχνω, καὶ συναπέθανε: Iuba cum Petreio singulari certamine congregatus, & cōmortuus est. Idem Appianus: Επὶ τῷ διάίτῃ ξίφεσι διεχρήσαντο αὐλαίλους; in cænaculo se multo interfecerunt. Neque Hercules (quod Muretus prodidit) sententiam Hirtij Appianus sequitur, qui Petreium interfectum à Iubâ, & hunc à seruo scripsit: si tamen ita scripsit, de quo alias in ipso.

46. FATI CONVENTIO.] Pactum inter ipsos super fatu. Ita de Irâ, lib. III. cap. XXVI. Una res nos facere potest quietos, mutuae facilitatis conuentio.

47. SVI VINDEX.] Nescio an non aptius, certè acutius: suæ vindex, ut ad salutem referatur, hoc sensu. Qui alienæ saluti molliter consuluit, acriter sua. Quomodo? fugâ & discessu illis; sibi, morte. Itaque Vindex propriè hic, non Vtor, sed Assessor.

48. STV DIA.] Nam Platonis Dialogum qui Phœdo inscribitur, de animâ & immortalitate dicuntur legisse.

At vltimâ tractat, dum gladium sacro pectori infigit, dum viscera spargit, & illam sanctissimam animam, indignamque quæ ferro contaminaretur, manu educit. Inde crediderim fuisse parum certum & efficax vulnus. non fuit Diis immortalibus satis, spectare Catonem semel : retenta ac ⁴⁹ reuocata virtus est, vt in ⁵⁰ difficiliore parte se ostenderet. Non enim tam magno animo mors initur, quam repetitur. Quidni libenter spectarent alumnū suū, tam claro ac memorabili exitu euadentem? mors illos consecrat, quorum exitum & qui timent, laudant. Sed iam procedente ⁵¹ oratione ostendam, quam non sint quæ videntur, mala, nunc illud dico, ista quæ tu vocas aspera, quæ aduersa & abominanda, primum pro ipsis esse, quibus accidentunt; deinde pro vniuersis: quorum maior diis cura est, quam singulorum. Post hæc, volentibus accidere, ac dignos malo esse, si nolint. His adiiciam, fato ista fieri, & rectè eadem lege bonis euenire, ⁵² quā sunt boni: ⁵³ persuadebo inde tibi, ne vimquam boni viri miserearis. potest enim miser dici, non potest esse. Difficillimum, ex omnibus quæ proposui, videtur quod primum dixi: pro ipsis esse quibus eueniunt ista, quæ horreimus ac tremimus. Pro ipsis est, inquis, in exsilio proiici, in egestatem deduci, liberos, coniugem efferre, ignominiā affici, debilitari? Si miraris, hoc pro aliquo esse, miraberis quosdam ⁵⁴ ferro & igne curari, nec minus fame ac siti. Sed si cogitaueris tecum, remedij causā quibusdam & ⁵⁵ radi ossa & ⁵⁶ legi, & ⁵⁷ extrahi venas, & quædam amputari membra, quæ sine totius pernicie corporis hærere non poterant: hoc quoque patieris probari tibi, quædam incommoda pro his esse, quibus accidentunt. tam mehercules, quam quædam quæ laudantur atque appetuntur, contra eos esse, quos delectauerunt: simillima cruditatibus, ebrietatibusque, & ceteris quæ necant per voluptatem. Inter multa magnifica ⁵⁸ Demetrij nostri, & hæc vox est, à quā recens sum. sonat adhuc, & vibrat in auribus meis: *Nihil, inquit, mihi videtur ⁵⁹ infelicius eo, cui nihil vimquam euénit aduersi.* Non licuit enim illi se experiri. Ut ex voto illi fluxerint omnia, vt ante votum: male tamen de illo dij iudicauerunt. indignus visus est, à quo vinceretur aliquando fortuna, quæ ignauissimum quemque refugit. quasi dicat: *Quid ego istum mihi aduersarium assumam?* statim ⁶⁰ arma submittet. non opus est in illum totâ potentia meā: leui comminatione pelletur. non potest sustinere vultū meum. Alius circumspiciatur, cum quo conferre possimus manū: pudet congregi cum homine vinci parato. Ignominiam iudicat gladiator, cum inferiore componi: & scit eum sine gloriā vinci, qui sine periculo vincitur. Idem facit fortuna, fortissimos sibi pares querit, quosdam fastidio transit. Contumacissimum quemque & rectissimum aggreditur, aduersus quem vim suam intendat. Ignem experitur ⁶¹ in Mucio, paupertatem in

Fabri-

49. REVOCATA.] Ut solet in spectaculis. ubi aliquis populo placuisse, renocabatur, & iterum iterumque audiabantur, vel spectabantur. Sic Cicero de Diphilo tragœdo: Millies coactus est dicere. Simile in gladiatoriis, vel athletis.

50. DIFFICILIORI PARTE.] Morte repetitā. quia, vt mox addit, non sic facile redire ad eam, atque ire. An non tamen scripsit, pare, vel pari? ut sic quoque in re spectaculorum maneat? Sufficor. & qui inter gladiatores bene se deederat ac placuerat, mox cum altero robustiore, quō magis probaret, committebatur.

CAP. III. 51. ORATIONE.] Vel ex hoc verbo grandiori dixeris Epistolam hanc non esse, Librum esse.

52. QVA SVNT BONI.] Quatenus sunt tales. nam adhaerent hæc bonitati & virtuti: neque ea sunt sine incommodis his externis.

53. PERSVADEBO.] Hæc pars in fine deest, temporum iniuriā, non scriptoris incuria.

54. FERRO ET IGNE.] Simplicius tale: Si corporum medicinam exercentem, eumque vren- tem & secantem, atque ipsos carnifices imitan- tem, non malum sed bonum dicimus, atque adeò

gratias agimus, & mercedem numeramus: cur in medicinā Dei non acquiescimus? Nam vt Hieronymus in Ezechielem: quæ putatur poena, medicina est.

55. RADII OSSA.] Scalpello, dum purgantur.

56. LEGI.] Vide de Benef. v. cap. XXIV. & Con- sol. ad Marciam, cap. XXII.

57. EXTRahi VENAS.] Vir eruditus èo refert, quod in quibusdam morbis, vt Varicibus, vena excidi- ditur aut aduritur, vt Celsus iubet V I I. cap. X X X I. quod ipsum mox dicit eximi venam. At ego aptius veriusq; habeam, extrahi venas, id est sanguinem è venis, Metonymiā vīstatā, vīti poculum obduci.

58. DEMETRII.] Illius Cynici, quem paſim at- tollit in his libris. Vide epist. L X I I I. & De Bene- fit. VII. cap. VII.

59. INFELICIVS EO.] Simili argutia Bias olim, ἔλεγε αὐτούχῳ, τὸν αὐτοχίαν μὴ φέρεγετα: dixit infeli- cem, qui infelicitatem non ferret.

60. ARMA SVB M.] Ut victi & supplices solent. Est à gladiatoriis. vide nostra Saturnalia.

61. IN MUCIO.] Legū ista & sublēgit alibi (sed decorē) Minutius. Vōlīpsi, inquit, calamitosos vi-

tos

A Fabricio, exsilio in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone. Magnum exemplum, nisi mala fortuna, non inuenit. Infelix est Mucius, quod dexterā ignes hostium⁶² premit, & ipse à se exigit erroris sui poenas? quod Regem, quem armatā manu non potuit, exultat fugat? Quid ergo? felicior esset, si in sinu amicæ fouret manum? Infelix est Fabricius, quod ius suum, quantum à repub. vacauit, fudit? quod bellum tam cum Pyrrho, quām⁶³ cum diuitiis gerit? quod ad focum cœnat illas ipsas⁶⁴ radices, & herbas, quas in agro⁶⁵ repurgando⁶⁶ triumphalis senex vulsit? Quid ergo? felicior esset, si in ventrem suum longinqui litoris pisces, & peregrina⁶⁷ aucupia congereret? si conchyliis superi atque inferi maris, pigritia stomachi nauseantis⁶⁸ erigeret? si ingenti⁶⁹ pomorum strue cingeret⁷⁰ primæ formæ feras, captas multâ cæde venantium? Infelix est Rutilius, quod qui illum⁷¹ damnauerunt,⁷² caussam dicent omnibus saeculis? quod æquiore animo passus est se patriæ eripi, quām⁷³ sibi exsilio? quod Sullæ dictatori⁷⁴ solus aliquid negauit, & reuocatus non tantum⁷⁵ retrò cessit, sed longius fugit? Viderint, inquit, hoc isti, quos Romæ deprehendit felicitas tua. videant

B largum in foro sanguinem, & supra⁷⁶ Seruiliū lacum (id enim proscriptionis Sullanæ⁷⁷ spoliarium est) senatorum capita, & passim vagantes per urbem percussorum greges: &⁷⁸ multa millia ciuium Romanorum, uno loco⁷⁹ post fidem, imo⁸⁰ per ipsam fidem, trucidata. Videant ista, qui exsulare non possunt. Quid ergo felix est L. Sulla, quod illi

descen-

ros fertis ad cælum. Mutium Scæuolam qui cùm errasset in Rege, perisset in hostibus, nisi dextera perdidisset.

62. PREMIT.] Quasi manu passa & pandâ flammam surgentem comprimeret.

63. CVM DIVITIIS.] Seneca Epist. cxx. Fabricius Pyrrhi regis aurum reiecit, maiusque regno iudicauit regias opes posse contemnere.

C 64. RADICES.] Rapa alijs exprimunt. Etsi de hac cenâ ad focum, & rapi, Plinius, Cicero, Plutarchus, alijs, ad Curium, non Fabricium trahunt.

65. REPURGANDO.] Abeat quibusdam libris, & velim. Cibos enim hec, non purgamenta scimus fuisse.

66. TRIUMPHALIS.] Triumphauit de Samnitibus, Lucanis, Brutis: anno CCCCLXXI.

67. AVCPIA.] Pro autibus ipsis captis: ut Venatio, proferis.

68. ERIGERET.] Eadem phras: iv. Quæst. Nat. cap. ultimo: Stomachus ille solitus, & æstu suo languidus, querit aliquid quo erigatur. Renouare hoc famem, Petronius dixit, & huic rei ipsa illa conchylia adhiberi ostendit:

— inde Lucrinis

Eratalitteribus vendunt conchylia cænis,

D Vt renouent per damna famem.

69. POMORVM STRVE.] Quæ mibi aut alijs visa, scrips: iiii. Poliorcericon, ubi abunde super Apis. Communis autem sententia, pomis cingi solere: sicut asparagis Squillas. vt in Iunenali:

Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique cincta

Asparagis?

Et proprius ad rem, in Horatio, lib. ii. Sat. v.

Imprimis Lucanus aper fuit. acria circum

Rapula, lactucæ, radices.

Sed tamen cùm hic luxum merum aut delicias narret, quid eò poma faciant? Mibi verò placeat rescribi, opsoniorum strue. Aper in medio, circùm patinariae strues, ut Comicus appellat. At lectio etiam in meo libro ista: cingeretur, primæ formæ feras c. m. c.

venantium deglutiret? quod & in uno Pinciani: vix tamen probem.

70. PRIMÆ FORMÆ.] Magnos illos & millarios (sic vocabant) Apros intellegit: de quibus in Epist. cx.

71. DAMNAVERVNT.] Equites Romani, conspiratione in eum publicanorum: quos graffari in Asia prohibuerat. Itaque in ipsam amicam Asiam damnatus rediit, cui obuiam omnes ciuitates legatos misserunt, vt ad se diuerteret. Valerius.

72. CAVSSAM DICENT.] Accusandi ab omnibus, & damnandi.

73. SIBI EXSILIVM.] Quod tenuit & amplexus est contra Sullam, qui patriæ eum reddebat.

74. SOLVS ALIQVID.] Epistolâ xxi. Rutilius redditum suum Sullæ negauit, cui tunc nihil negabatur.

75. RETRO CESSIT.] Fortasse, retrò non cessit: adeò non paruit, neque rediit, vt etiam longius fugerit. Quo? Smyrna eum egisse Ovidius dicit:

Et graue magnanimi robur mirare Rutili,
Non vni redditus conditione dati.

Smyrna virum tenuit, non Pontus, & hostica tellus.

76. SERVILIVM.] Cicero pro Roscio: Te pugna Cannensis accusatorem sat bonum fecit. multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Seruiliū vidimus. quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? Lacus ab auctore sic dictus, in principio Vici Iugarij, continens Basilicæ Iuliæ: Festus. Ergo iuxta forum Rom. ad latus partemq. Capitoli.

77. SPOLIARIVM.] Sumit ab Amphitheatris & re gladiatoriâ. nam ibi Spoliarium, Arena adnexum, in quo exui gladiatores, ipsi læsi aut cæsi trahi eodem solent. Quia igitur ad lacum Seruiliū aut cæsi multi, aut capita ibi exposita, Spoliarium id Sullanum vocat. Vide me Saturnal. i. cap. xviii.

78. MYLTA MILLIA.] Septem millia. De Clem. i. cap. xii. Ibi plura.

79. POST FIDEM.] Nam dediticij erant.

80. PER FIDEM.] Quia sic induxit, vt arma posserent: aliqui cædi non ita faciles.

descendenti ad forum⁸¹ gladio submouetur, quod capita consularium virorum patitur A
⁸² appendi, & ⁸³ pretium cædis per quæstorem ac ⁸⁴ tabulas publicas numerat? & hæc
omnia facit ille qui legem⁸⁵ Corneliam⁸⁶ tulit. Veniamus ad Regulum. quid illi fortu-
na nocuit, quod illum documentum fidei, documentum patientiae fecit? Figunt cutem
⁸⁷ clavi, & quocumque fatigatum corpus reclinavit, vulneri incumbit, & in perpetuam
vigiliam⁸⁸ suspensa sunt lumina. Quanto plus tormenti, tanto plus erit gloriae. Vis sci-
re, quam non pœnitentia hoc prelio æstimasse virtutem? Refice tu illum, & mitte in sena-
tum: ⁸⁹ eamdem sententiam dicet. Felicior em ergo tu Mæcenatem putas, cui⁹⁰ amori-
bus anxi, & morosæ vxoris⁹¹ quotidiana repudia deflenti; somnus per symphoniarum
cantum, ex longinquo lene resonantium, queritur? Mero se licet sopiat, & ⁹² aquarum
fragoribus auocet, & mille voluptatibus mente in anxiā fallat: tam vigilabit in plumâ,
quam ille⁹³ in cruce. Sed illi solatium est, pro honesto dura tolerare, & ad caussam à pa-
cientiā respicit: hunc voluptatibus inarcidum, & felicitate nimiā laborantem, magis his
quæ patitur vexat caussa patiendi. Non usque è in possessionem generis humani vitia B
venierunt, ut dubium sit, an electione fati datâ, plures Reguli nasci, quam Mæcenates
velint. Aut si quis fuerit, qui audeat dicere, Mæcenatem se quam Regulum nasci ma-
luisse: idem iste, taceat licet, nasci se⁹⁴ Terentiam maluit. Male tractatum Socratem iu-
dicas, quod illam potionem publicè mixtam, non aliter quam medicamentum immor-
talitatis obduxit, & de morte disputauit usque ad ipsam? male cum illo actum est, quod
gelatus est sanguis, ac⁹⁵ paullatim frigore inducto venarum vigor constitit? Quanto
magis huic inuidendum est, quam illis quibus⁹⁶ gemmâ ministratur, quibus exoletus
omnia

^{81.} GLADIO SVBM.] Non virgà lictoris, ut so-
let, & scripsi in Electis. Indicat autem Satellitum
habuisse Sullam, & milites ante ac post comitantes,
qui populum submouerent.

^{82.} APPENDI.] Supra Seruiliū lacum affigi.
Meus tamen & plerique scripti, ostendi. Quid ve-
rum etiam, & incusat Valerius: Abscisa miserorum
capita, modò non vultum ac spiritum retinen-
tia, in conspectum suum adferri voluit, ut oculi
illa, quoniam ore nefas erat, manderet. lib. IX.
cap. I.

^{83.} PRETIVM CÆDIS.] Duo talenta in sin-
gulos, ait Plutarchus: que sunt nobis mille ducenti
Philippæi.

^{84.} TABVLAS PVBL.] Valerius: Quattuor mil-
lia (verius fortasse, duo millia, ex aliis) & septen-
gentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in ta-
bulas publicas rettulit. videlicet ne memoria tam
præclaræ rei dilueretur.

^{85.} CORNELIAM.] De Sicariis, ipse eorum caput,
nec auctor solum cædium, sed exæctor.

^{86.} TVLIT.] Postea nempe, in Dictaturâ.

^{87.} CLAVI.] De Tranquillit. cap. x v. Ego Re-
gulam fleam, quod tot clavis configitur? Clavis,
qui in arcâ lignâ vndique fixi, & extantes: in quam
ille connectus. Seneca Epist. LXVII. In hac est Reguli
arca, Rutilij exsiliū. Tubero apud Agellum,
lib. vi. Armarium muricibus præfixum vocat. Ap-
pianus, positum dicit ἐν γαλιαργα νέντρα παντόθεν
& χέσον: in caueâ, quæ stimulos vndique haberet.

^{88.} SVSPENSA.] Cicero in Pisone, Regulum
in machinâ religatum scribit, & resectis palpebris
vigilando enecatum.

^{89.} EAMDEM SENT.] De non permittandis ca-
piis: seq̄ inter illos.

^{90.} AMORIBVS ANXIO.] Vxoris, quam ama-
bat, nec fortasse solus. Cesarem Augustum eâ suscipio-

ne aspergit Dio; quod creditus Gallicanam pere-
grinationem suscepisse, ut liberius, & procul à
vulgo sermonibusque frueretur Terentiā Mæce-
natis: libro LIV. Itaque non iniuriā anxius Mæcenas;
sed & Cæsari, ob hanc caussam occultè infestus, quod
idem scriptor libro LV. tangit in Mæcenatis obitu. Po-
tes tamen angorem hunc, fateor, etiam alio referre, &
ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & an-
xius, præsertim ubi non respondet.

^{91.} COTTIDIANA REPVD.] Noster Epist. CXIV.
Hunc esse (Mæcenatem) qui vxorem millies dux-
rit, cum vnam habuerit?

^{92.} AQVARVM FRAGOR.] Quas iam com-
menti in ipsis cubiculis erant. Vide Epist. C.

^{93.} IN CRVCE.] Post enim illa tormenta Re-
gulum in cruce obiisse, etiam Florus scripsit. Vide
Epist. XCVIII.

^{94.} TERENTIAM.] Vxorem Mæcenatis. Ille ita
mollis (facei è inquit) ut nec virum se, sed Tiresiā suf-
fragante, fæminam malit.

^{95.} PAULLATIM FRIGORE.] Apedi-
bus ad summa, & cor ipsum. Platonem in Phædonis
fine adi.

^{96.} GEMMA MINISTR.] Noster de Benef. VII.
cap. i x. Capacibus gemmis inter se propinarent.
Lucanus x. -gemmæque capaces Excepere me-
rum. Cicero in Verr. i v. Exponit non pauca pocu-
la ex auro, quæ vt mos est regibus, & maximè in
Syriâ, gemmis erant distincta clarissimis. Erat
etiam vas vinarium ex vnâ gemmâ prægrandi,
trulla excavata, manubrio aureo. Plinius de Pom-
peij triumpho: Transtulit vas ex auro & gemmis,
abacorum nouem. Erant igitur & gemmea vasâ,
erant & gemmata. Plinius lib. XXIII. initio: Tur-
bâ gemmarum potamus, & smaragdis teximus
calices, ac temulentiaz caussâ tenere Indiam iu-
uat, & aurum iam accessio est.

A omnia pati doctus,⁹⁷ suspensam auro niuem diluit? Hi quicquid biberint,⁹⁸ vomitu remetientur tristes, & bilem suam regustantes: at ille, venenum latus & libens hauriet. Quod ad Catoneum pertinet, satis dictum est: suminamque illi felicitatem contigisse, consensus hominum fatebitur. quem sibi⁹⁹ rerum natura delegit, cum quo metuenda collideret. Inimicitiae potentum graues sunt: opponatur simul Pompeio, Cæsari & Crasso. Graue est, à deterioribus honore anteiri?¹⁰⁰ Vatinio postferatur. Graue est, ciuilibus bellis interesse? toto terrarum orbe pro causâ bonâ tam infeliciter, quam pertinaciter, militet. Graue est, sibi manus afferre? faciat. Quid per hoc¹⁰¹ consequar? ut omnes sciant, non esse hæc mala, quibus ego dignum Catonem putau. Prospera in plebem ac vilia ingenia deueniunt: at calamitates terroresque mortalium sub iugum mittere, proprium magni viri est. Semper verò esse felicem, & sine morsu animi transire vitam, ignorare est rerum naturæ¹⁰² alteram partem. Magnus es vir: sed vnde scio, si tibi fortuna non dat facultatem exhibendæ virtutis? Descendi ad Olympia: sed nemo preterte. ¹⁰³ coronam habes, victoriam non habes. Non gratulor tamquam viro forti, sed **B** tamquam consulatum præturamve adepto. honore¹⁰⁴ auctus es. Idem dicere & bono viro possum, si illi nullam occasionem difficilior casus dedit, in quâ¹⁰⁵ vna vim sui animi ostenderet. Miserum te iudico, quod numquam fuisti miser. transisti sine aduersario vitam. Nemo sciet, quid potueris: ne tu quidem ipse. Opus est enim ad notitiam sui, experimento. quid quisque posset, nisi tentando non didicit. Itaque quidam vltro se cœfiantibus malis obtulerunt, & virtuti ituræ in obscurum occasionem, per quam enitesceret, quæsierunt.¹⁰⁶ Gaudent, inquam, magni viri aliquando rebus aduersis, non aliter quam fortes¹⁰⁷ milites bellis. Ego¹⁰⁸ myrmillonem sub C. Cæsare de raritate munerum audiui querentem: *Quam bella, inquit, etas perit!*¹⁰⁹ Auida est periculi virtus, & quod tendat, non quid passura sit, cogitat: quoniam & quod passura est, gloria pars est. Militares viri gloriantur vulneribus, laeti fluente in meliori casu sanguinem ostentant. Idem licet fecerint qui integri reuertuntur ex acie, magis spectatur qui saucius redit. **C** Ipsis inquam Deus consulit, quos esse quam honestissimos cupit, quoties illis materiam præbet aliquid animosè fortiterque faciendi: ad quam rem opus est aliquâ rerum difficultate. Gubernatorem in tempestate, in acie militem intelligas. Vnde possum scire, quantum aduersus paupertatem tibi animi sit, si diuiniis diffliuis? vnde possum scire, quantum aduersus ignominiam & infamiam, odiumque populare, constantiae habeas, si inter plausus senescis?¹¹¹ si te inexpugnabilis, & inclinatione quadam¹¹² mentium

pro-

cùm in casus quosdam aduersos incidisset, exclamauit: εὖ γε ὡς τύχη, θτι μου ἀπέρως ἀροέσθαις; Euge ô Fortuna, quod viriliter me tractasti! Atque idem in eiusmodi rebus cantillare clarâ voce solebat: Stobæus.

D *re dicendi magis locus IV. Epist. Nat. cap. vlt.*

E 97. SUSPENSAM AVRO.] *In manibus ministri, suspensum aurum tenentis. Liber autem meus: Suspensa auro niue, alio casu habet: quasi vinum ipsâ niue dilueretur, non contraria. At pro vulgarata, locus Epist. LXXVIII. O infelictæ ægrum. Quare? quia non viro niuem diluit, quia non rigorem potionis suæ renouat fractâ insuper glacie. Sed & isto casu Drepanius in Panegyrico: Nisi estiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregissent. De totâ*

98. VOMITV REMET.] Iisdem verbis, de eâdem re, epist. x c. v. Vinum omne vomitu remetiuntur.

F 99. RERVM NATVRA.] *Id est, Deus.*

G 100. VATINIO POSTF.] *In petitione Præture.*

H 101. CONSEQ VAR.] *Nempe ego Deus, siue Natura, quæ ad hæc vocan.*

I CAP. IIII. 102. ALTERAM PART.] *Constat enim diuersis rerum natura, latus, tristibus, commodis, incommodis: nescit altera, qui semper in alteris.*

J 103. CORONAM.] *Ex oleâ.*

K 104. AVCTVS ES.] *Meus, augustus es.*

L 105. VNA VIM.] *An in vna tamum? Mei libri, viam: & vellem ego, viuam. id est, vegetam & viuidam vim animi exsereret.*

M 106. GAUDENT.] *Vt ille Diogenes Cynicus, qui*

107. MILITES BELLIS.] Autiores voce alijs omnes libri: bellii triumpho. Quod Mureto dispergit haud iniuria; iniuria tamen recidit. Mutari melius, & legi: bellii triumphant. Milites, inquit, bellis gaudent & exsultant.

N 108. MYRMILLONEM.] *In Dissert. Epicteti, lib. I. hoc ipsum: Αλλ᾽ εὐ μὴν τοῖς Καίσαρος μονομάχοις εἰσι τινες οἱ αὐγαντώντες, θτι καὶ διὰ τὸν τόπον αροσταγει, εἴτε ζευγγέει: At in Cœsaris gladiatoriis quidam sunt, qui indignantur & ægrescunt, quod nemo eos producat, & cum pari componat.*

O 109. AVIDA.] *Mei libri, audax.*

P 110. MELIORI CASV.] *Non capio. magis, si, causâ, rescribamus.*

Q 111. SI TE INEXPVGNALIBILIS.] *Duae prime voces meo libro absunt, & tertia scribitur, inexpugnabiliter. Neutrum satis conuenit, nec tamen nunc emendo.*

R 112. MENTIVM.] *Mei duo, meritum. Tunc es, immiteritum: sed nil muto.*

pronus fauor sequitur? vnde scio, quām æquo animo latus sis orbitatem, si quoscumque sustulisti, vides? Audiui te cūm alios consolares: tunc conspexisse, si te ipse consolatus es, si te ipse dolere vetuisses. Nolite, obsecro vos, expauescere ista, quæ dij immortales velut stimulos admouent animis. Calamitas, virtutis occasio est. Illos meritò quis dixerit miseros, qui himiā felicitate torpescunt, quos velut in mari lento¹¹³ tranquillitas iners detinet. Quicquid illis inciderit, nouum veniet. magis vrgent saua inexpertos. graue est¹¹⁴ teneræ ceruici iugum. Ad suspicionem vulneris tiro pallescit: audaciter veteranus cruentum suum spectat, qui scit se sāpē viciisse post sanguinem. Hos itaque Deus, quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet. eos autem quibus indulgere videtur, quibus parcere: molles venturis malis feruat. Erratis enim, si quem iudicatis exceptum: veniet ad illum diu felicem sua portio. Quisquis videtur dimissus esse,¹¹⁵ dilatus est. Quare Deus optimum quemque aut malā valetudine, aut aliis incommodis, afficit? Quare in castris quoque periculosa fortissimis imperantur? Dux leōtissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut¹¹⁶ explorent iter, aut præsidium loco deiiciant. Nemo eorum qui exeunt, dicit, *Malè de me Imperator meruit: sed, Benè iudicavit.* Idem dicant quicumque iubentur pati, timidis ignauis que flebilia: *Digni visi sumus Deo, in quibus experiretur, quantum humana natura posset pati.* Fugite delicias, fugite¹¹⁷ eneruatam felicitatem, quā animi¹¹⁸ permadescent, nisi aliquid interuenit, quod humanæ sortis admoneat, velut perpetuā¹¹⁹ ebrietate sopiti. Quem¹²⁰ specularia semper ab adflatu vindicarunt, cuius pedes¹²¹ inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cuius cœnations subditus &¹²² parietibus circumfusus calor temperauit, hunc leuis aura non sine periculo stringet. Cūm omnia, quæ¹²³ excederunt modum, noceant; periculosissima felicitatis intemperantia est. Mouet cerebrum, in vanas mentein imagines euocat, multum inter falsum ac verum mediae caliginis fundit. Quidni satius sit, perpetuam¹²⁴ infelicitatem quæ aduocat ad virtutem sustinere, quām infinitis atque immodicis bonis rumpi?¹²⁵ Leuior ieuno mors est: cruditate¹²⁶ dissiliunt. Hanc itaque rationem dij sequuntur in bonis viris, quam in discipulis suis præceptores: qui plus laboris ab his exigit,

113. TRANQVILLITAS INERS.] *Malacia.*

114. TENERÆ CERVICI.] *Libri mei & plerique alij, ferre, pro teneræ atque, omnino legendum, ferræ ceruici: id est, non cicuri, non domitæ. Scimus tales impatientissimè iugum ferre.*

115. DILATVS EST.] *Vt in Arenâ aut mure: Missio hic nō est, sed ad proximum diem dilatio.*

116. EXPLORENT ITER.] *Duo mei libri, explorent interdum: ex quo pronum facere, interdiu. Opponit hoc nocturnis insidiis: & de die, inquit, mutantur exploratum, quid hostis agat aut moliatur, fortissimi. Neque sanè solūm iter exploratur.*

117. ENERVATAM.] *Meus, eneruantia: & ex eo placaret eneruantem.*

118. PERMADESCVNT.] *Mollescunt, sicut dura huncore soluuntur, aut remittunt. Pari metaphorâ Plautus Mostellaria, de Amore: Is vsque in pectus permanauit, permadefecit cor meum.*

119. EBRIETATE SOPITI.] *Itaque felicitatem cum vino comparat Archytas Pythagorus: Οὐ μάλα, inquit, νόσως τε καὶ μείζονας ποιεῖν ἀερινεῖς ἀ λεγομένα ὡδῷ πάντεσσι εύτυχια, ὡστεροῦντος παταμεδύσοντα τοῖς ἀγαθοῖς τὴν διάνοιαν. Atqui maiores morbos gignere solet ea, quæ ab omnibus appellatur Felicitas, tāquam vinum, inebrians successibus mentem.*

120. SPECVLARIA.] *De his dico, epist. xc. Sunt lapides pellucēres, ut vitru: eiusq; vicē olim in fenestrī.*

121. INTER FOMENTA.] *Meus, segmenta: ex quo aliquis segmenta. Et idem, cum libro etiam altero, sequentes duas voces, subinde mutata, non agno-*

scunt. Inclino ad eos, & cūm hoc ipsum nouum (prisco ritu) domi pedibus tectis esse satis sit legi, cuius pedes inter tegmenta tepuerunt. Nam vulgo dumtaxat soleati domi erant, id est imas plantas tecti: extitiri autem calceos illos altiusculos sumebant.

122. PARIETIBVS CIRCVMF.] *Seneca epist. xc. inter ea que suā memoriam prodierunt, habet, tubos parietibus impressos, per quos circumfunderetur calor, qui summa & ima foueret æqualiter. Apparent & nunc in Thermarum ruinis. Ab his Tubis, nescio an Stubarum nomen, quod medijs eui scriptores, & hodiernus usus, habent, quamquam & à nos strate* Fouendi verbo dicta esse possint.*

123. EXCESSERVNT MODVM.] *Euripides: Βερτοῖς τὰ μείζωνα μέσω τίττευνόσας: Quod media superat, hominib. morbos parit. D Et Plautus Pænulo, diffusius:*

modus omnibus in rebus, soror, Optimus habitu. nimia omnia nimium exhibent Negotium hominibus ex se.

124. INFELICITATEM Q.V.AE.] *Libri alij, infelicitatem aduocatâ virtute: alij, aduocante virtute. quod pæne est, ut probem, hoc sensu: Sis vel infelix, dummodo virtus tibi aduocet ac patrocinetur.*

125. LEVIOR IEIVNO.] *Scripti, ieunio. Ego litterulâ instâ legam: Leuior è ieunio. Nec enim aliud significat, quām leuem mortem ex inediâ sive abstinentiâ esse: quām & multi, & ille Atticus, olim usurparunt.*

126. DISSILIANT.] *Adspicere videatur quod præ-*

* Stonen

A gunt, in quibus certior spes est. Numquid tu inuisos esse Lacedæmoniis liberos suos credis, quorum experiuntur indolem¹²⁷ publicè verberibus admotis? ipsi illos¹²⁸ patres adhortantur, ut ictus flagellarum fortiter perferant, & laceros ac semianimes rogan, perseuerent¹²⁹ vulnera præbere vulneribus. Quid mirum, si durè generosos spiritus Deus tentat? numquam virtutis molle documentum est. Verberat nos & lacerat fortuna? patiamur. non est sauitia: certainem est. quo sæpius adierimus, fortiores erimus.
 130 Solidissima pars est corporis, quam frequens usus agitauit. Præbendi fortunæ sumus, vt contra ipsam ab ipsâ duremuri. Paulatim nos sibi pares faciat. contemptum periculorum assiduitas periclitandi dabit. Sic sunt nauticis corpora, ferendo mari dura: agricultoris, manus tritæ: ad¹³¹ excutienda tela, militares lacerti valent: agilia sunt membra cursoribus. Id in quoque solidissimum est, quod exercuit. Ad contemnendam malorum potentiam, animus patientiâ peruenit: quæ quid in nobis efficere possit, scies, si adspiceris, quantum nationibus nudis & inopiâ fortioribus, labor præstet. Omnes considera gentes, in quibus Romana¹³² pax desinit: Germanos dico, & quicquid circa
 133 Istrum¹³⁴ vagatum gentium occursat. 135 Perpetua illos hiems, triste cælum premit, malignè solum iterile sustentat, imbre¹³⁶ culmo aut fronde defendunt, super durata glacie stagna persulant, in alimentum feras captant. Miseri tibi videntur: nihil miserum est, quod in naturam consuetudo perduxit. paullatim enim voluptati sunt, quæ necessitate cœperunt. 137 Nulla illis domicilia, nullæ sedes sunt, nisi quas lassitudo¹³⁸ in diem, posuit; vilis, & hic querendus manu victus; horrenda iniquitas cæli,¹³⁹ intecta corpora: hoc

præiuit, Homines immodicis bonis rumpi. Sed cruditate aliquem dissilire & findi, audacius aut vanius dictum: & scripti ferè, dissilit, referunt. ex quo mihi subolet, difficilis, aut dissimilis: ut ad mortem referatur, atque illam ex cruditate natam grauem & torquentem esse.

C 127. PVBLICE VERBERIBVS.] *Ad aram Diana Orthie de quo decantato ritu Plutarchus in Laconicis institutis: Pausanias libro II. Cicero Tusculanâ II. his verbis: Spartæ pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus è visceribus sanguis exeat: nonnumquam etiam (vt cum ibi essem, audiebam) ad necem. quorum non modò nemo exclamauit umquam, sed ne ingemuit quidem. Vides epheborum harc constantiam. quò ille, apud Petronium, alluit: Tres plagas Spartanâ nobilitate concoxii. & Plautus Captiuiis, qui Parasitos, alapis & contumelius suetus, Laconas plagiatis facete dixit.*

D 128. PATRIS ADHORT.] *Tertullianus, ad Martyres: Nam quod hodie (nota etiam eius euo suis) apud Lacedæmonios sollennitas maxima est διαυγήσις, id est Flagellatio, non later. In quo sacro, ante aram nobiles quique adolescentes flagellis affliguntur, adstantibus parentibus & propinquis, & yti perseuerent adhortantibus. Maritalis vero etiam matres miscet, nec hortantes solum, sed iubentes: Et non cæsus adhuc, matre iubente, Lacon.*

129. VULNERA PRÆB.] *Efficaciter dictum. id est, iam cutem laceram scissamque, præbere nouæ lacerationi.*

130. SOLIDISSIMA PARS.] *Hippocrates: Κρνος γένεται, αργίν δέ τηναι: Motio enim roborat, otium tabefacit.*

131. EXCVTIENDA TELA.] *Adeò excutiabant, & velut tormento torquebant veterani illi, ut hodie fidem res non inueniat apud ignaros. Cui lubet, Militiam nostram videto, de Pilis.*

132. PAX DESINIT.] *Id est, quæ extra ditionem finesq; Romanos sunt: & quod sequitur, extra pacem. De Clem. cap. I. Tot millia gladiorum, quæ pax mea comprimit: in Principis personâ.*

133. ISTRVM.] *Inferiorem Danubij partem. nam ea plurimum Istri nomine venit.*

134. VAGARVM.] *Certis sedibus aut domiciliis non colementum. vi sunt Scythæ, Sarmatae, Hamaxobij, & id genus.*

135. PERPETVA HIEMS.] *De Germanis hec non ita vera, magis de Scythis. Etsi de illis quoque Tacitus: Germaniam informem terris, asperam cælo, triste in cultu aspectuque, nisi si patria sit. Iterumque: In vniuersum aut silvis horrida, aut paludi bus fœda, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda, cæque solæ & gratissimæ opes. O quam nunc aliter! & Germania opidis, populis, ingenii, artibus, opibus cum quavis terrarum coniedit.*

136. CULMO.] *Significat ædium tegula, non imbrice aut tegulario lapide, sed straminum culmis, ru diore ritu (vnde & Culmina) sive arborum fronde constrata. Tacitus in Germaniâ: Ne cæmentorum quidem, aut regularum, usus.*

137. NULLA ILLIS DOMIC.] *Nec id verè de Germanis. qui opida quidem non habebant, & nil præter informes vicos: sed tamen domos. Seneca quidem & Taciti euo. Nam vetustiores, nec iū satis certas sedes habebant, cum in annos eas unaq; agros, iussu magistratum, mutarent. Cæsar lib. I v. de Suevis, & vniuersè de Germanis in VI.*

138. IN DIEM.] *Ad Sarmatas & Hamaxobios hec refer, qui in plastro equoque viuunt, ut ait Tacitus: & hoc signo colligit Peucinos Fennosque Germanis potius adscribēdos, quia domos figūt.*

139. INTECTA CORPORA.] *Cæsar de Germanis, pellibus tegi: quarum propter exiguitatem, magna pars est corporis aperta. Et Tacitus: Tegumen omnibus sagum fibulâ, aut si desit, spinâ (malim pinnâ) consertum. cetera intecti agunt.*

ra: hoc quod tibi calamitas videtur, tot gentium vita est. Quid miraris bonos viros, vt A confirmantur, concuti? Non est arbor solida, nec fortis, nisi in quam frequens ventus incursat: ipsa enim vexatione constringitur, & radices certius figit. Fragiles sunt, quae in apricâ valle creuerunt. Pro ipsis ergo bonis viris est, vt esse interriti possint, multum inter formidolosa versari, & aequo animo ferre quae non sunt mala, nisi male sustinenti.

Adiice nunc, quod¹⁴⁰ pro omnibus est, optimum quemque, vt ita dicam, militare, &¹⁴¹ edere operas. Hoc est propositum Deo, quod sapienti viro, ostendere haec quae vulgus appetit, quae reformat, nec bona esse nec mala: apparebunt autem bona esse, si illa non nisi bonis viris tribuerit, & mala esse, si malis tantum irrogauerit. Detestabilis erit cæcitas, si nemo oculos perdiderit, nisi cui cruendi sunt. Itaque careant luce¹⁴² Appius &¹⁴³ Metellus. Non sunt diuitiae bonum. Itaque habeat illas &¹⁴⁴ Ellius leno: vt homines pecuniam cum¹⁴⁵ in templis consecrauerint, videant & in fornici. Nullo modo magis potest Deus concupita¹⁴⁶ traducere, quam si illa ad turpissimos defert, ab optimis abigit. At iniquum est, bonum virum debilitari, aut¹⁴⁷ constringi, aut alligari, malos integris corporibus solutos ac delicatos incedere. Quid porro? non est iniquum, fortes viros arma sumere, & in castris pernoctare, & pro vallo obligatis stare vulneribus: interim in vrbe securos esse,¹⁴⁸ præcisos & professos impudicitiam? Quid porro? non est iniquum,¹⁴⁹ nobilissimas virgines ad sacra facienda noctibus excitari, altissimo somno inquinatas frui? Labor optimos citat. Senatus per totum diem sapè consulitur: cum illo tempore vilissimus quisque, aut in¹⁵⁰ campo otium suum oblectet, aut in popinâ lateat, aut tempus in aliquo¹⁵¹ circulo terat. Idem in hac magnâ republicâ fit. boni viri laborant,¹⁵² impendunt,¹⁵³ impenduntur, &¹⁵⁴ volentes quidem: non trahuntur à fortunâ, sequuntur illam, & æquant gradus. si scissent, antecessissent. Hanc quoque animosam Demetrij fortissimi viri vocem audisse me memini: *Hoc vnum, inquit, dñi immortales, de vobis queri possum, quod non ante mihi voluntatem vestram notam fecisti.*

CAP.V. 140. PRO VNIVERSIS.] Secunda pars scripti, in qua ostendit aliis prodesse vel ad exemplum, vel ad iudicium, incommoda bonis euenire.

141. EDERE OPERAS.] Suprà cap. II. Ferrum istud nobiles edet operas. Epistola XXIX. Hoc enim ad edendas operas tempus sumpserat.

142. APPIVS.] Claudius, cognomento Cæcus, Pyrrhi tempore.

143. METELLVS.] L. Metellus Pontifex, bis Consul, Dictator, Triumphalis. de quo De Breuitate vita, cap. XIIII. Oculos igne amisit, cum Palladium raperet, ardente templo Vestæ. Vide Plinium, inter alios, diffusè super hoc viro lib. VII. cap. XLIII.

144. ELLIVS.] Alijs est, Celius: at meo libro, Diris.

145. IN TEMPLIS CONSECR.] An pro mente Diui Augustini, cui Pecunia palam Dea est, libro IV. De Civitate, cap. XXI? Sed negat Iuuenalis in templis sacram:

— et si funesta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum erexi-
mus aras.

Nec id cum Augustino pugnat, ut censem qui imperi-
tæ poëtam accusant: quia potuit Dea censi Pecu-
nia, nec templo tamen coli. Neque enim omnes sane
minuti & plebej Dñi honore illo dignati. Sed de Sene-
câ, verius sit eum dicere Pecuniam in templis sa-
cratam, non ut Deam, sed donaria auri argentiq; ibi
sacra, & ipsos Deos Deasq; ex illo metallo.

146. TRADVCERE.] Contemptui & ludibrio ex-
ponere. ab iis qui traducebantur per forâ aut theatra.

147. CONSTRINGI.] A Mureto est, opinor. nam
noſtri omnes libri, configi. Et sane Constringi, non

idem est quod Alligari? Ergo, configi, teneamus: spe-
ctetq; ad eos qui in cruce vel clavis configuntur, vel
fumbus alligantur.

148. PRÆCISO S.] Exfectos & castratos ca-
piunt quidam, vt in Lampridio: Iactauit caput in-
ter præcisos fanaticos. At verius fortasse ad fædos
illos referri, de quibus Marialis: Præcidi gaudes,
præcitus Papile ploras. et si tum percidi, & percisos
scribi magis probem.

149. NOBILISSIMAS VIRGINES.] Vestales.

150. CAMPO.] Martio.

151. CIRCULO.] Orbe, quem collatis capitibus
faciunt confabulantes.

152. IMPENDVNT.] Abeſt à meo, sed retineo, &
explico: operam, curas, ingenium impendunt.

153. IMPENDVNTVR.] Arguit. non solum sua,
sed se impendunt: hoc enim est, ipsi impenduntur,
pereunt, occidentur. Noſter Consol. ad Helium, cap. D
xv. Quanto iustius sit te illi seruari, quam mihi
impendi. Tertullianus de Spectac. cap. XIX. Homo
tam nocens factus est, vt tam crudeliter impen-
datur. Idem Apologeticæ cap. XLIII. Illam iniuriam
ciuitatis nemo expendit, cum tot iusti impendi-
mur, tot innocentes erogamur. De Christianis, qui
publicè occidebantur. Et nota inibi Erogandi verbum
sensu simili, à causâ simili. Impendere enim vel Ero-
gare, eadem: & quia pecunia sic abit à nobis, peritq;
& absumitur; inde uero dico uōc pro perdere dixer-
unt. Idem Dependi, in Tertulliano aduersus Gno-
stic. cap. VI.

154. VOLENTES QVIDEM.] Pars tercia, que
erat volentibus accidere: cui rei vide sis paria, in
Epicteti Dissertatione x. libri II.

155. EO

A *stis.* Prior enim ad ista venisse, ad quae nunc vocatus adsum. Vultis liberos sumere? illos vobis sustuli. Vultis aliquam partem corporis sumite. Non magnam rem promitto. citò totum relinquam. Vultis spiritum? Quid ni? nullam moram faciam, quominus recipiat, quod dedistis. à volente feretis, quicquid petieritis. Quid ergo est? maluisse offerre, quām tradere. Quid opus fuit auferre? accipere potuistis. sed ne nunc quidem auferretis: quia nihil eripitur, nisi retinenti. Nihil cogor, nihil patior inuitus: nec seruio Deo, sed assentio.¹⁵⁵ eò quidē magis, quod scio omnia certā & in æternum dictā lege decurrere. Fata nos ducunt, & quantum¹⁵⁶ cuique restet,¹⁵⁷ prima nascentium hora dispositum. Causa pendet ex causâ, priuata ac publica longus ordo rerum trahit. Ideò fortiter omne ferendum est: quia non, ut putamus, incident cuncta, sed veniunt. Olim constitutum est, quid gaudeas, quid fleas: & quamuis magnâ videatur varietate singulorum vita distingui, summa in vnum venit. accepimus peritura, perituri. Quid ita indignamur? quid queriūtur? ad hoc parati sumus. Utatur, ut vult, suis natura corporibus: nos B læti ad omnia & fortes cogiteimus, nihil perire de nostro. Quid est boni viri? præbere se fato. Grande solatium est, cum vniuerso rapi. Quicquid est quod nos sic viuere iufit, sic mori: eadem necessitate & deos alligat. irreuocabilis humana pariter ac diuina cursus vehit. Ille ipse omnium conditor ac rector¹⁵⁸ scripsit quidem fata, sed sequitur. Semper paret, semel iussit. Quare tamen Deus tam iniquus in distributione fati fuit, ut bonis viris paupertatem, vulnera, & acerba funera adscriberet? Non potest¹⁵⁹ artifex¹⁶⁰ mutare materiam:¹⁶¹ hæc passa est. Quædam separari à quibusdam non possunt, cohærent, indiuidua sunt. Languida ingenia, & in somnum itura, aut in vigiliam somno simillimam,¹⁶² inertibus necuntur elementis: ut efficiatur vir¹⁶³ cum curâ dicendus, ¹⁶⁴ fortiore fato opus est. Non erit illi planum iter: sursum oportet ac deorsum eat, fluctuetur, ac nauigium in turbido regat. contra fortunam illi tenendus est cursus. Multa accident dura, aspera, sed quæ molliat & complanet ipse. Ignis aurum probat, miseria fortes viros. Vide quām altè ascendere debeat virtus: scies illi non per secura va- dendum esse.

C *Ardua prima via est, & quā vix manē recentes
Enituntur equi: medio est altissima cælo:
Vnde mare & terras ipsi mibi sæpè videre
Fit timor, & pauidâ trepidat formidine pectus.
Ultima¹⁶⁵ prona via est, & eget moderamine certo.
Tunc etiam, quæ me subiectis excipit vndis,
Ne ferar in præceps, Thetis solet ipsa vereri.*

D 155. *Eo QVIDEM MAGIS.] Pars quarta, Fato ista fieri.*

156. *CVIQVE RESTET.] Vox intermixta meo libro, cuique temporis restet.*

157. *PRIMA NASCENTIVM HORA.] Interpre-
tatur illud Manilianum:*

D Nascentes morimur, finisq; ab origine pendet.

158. *SCRIPSIT.] Ex opinione, quæ censebant lo-
uem dictare: & Parcas (verba Capelle) scribas Iouis,*

quod eius decreta in æreas tabulas referrent.

159. *ARTIFEX.] Id est Deus, siue Ratio:caussa ef-
ficiens. Stoici Artificem appellant, quia nolunt Na-
turam vim esse, sine ratione carent motus, in
corporibus necessarios: sed contrâ, participem ra-
tionis atque ordinis. item: ignem artificiosum: &
artis maximè propriū esse creare & gignere. Quæ
cùm alibi, tum in Cicerone 11. de Natura, ex iis sum-
pta legas. Sic artifex diuinus Seneca, epist. CXIII.*

160. *MVTARE MATERIEM.] Stoicum dogma,
originem malorum in materiâ esse. quod & Arnobius
amplecti videtur lib. i. Quid enim si materies pri-
ma, quæ in rerum quatuor elementa digesta est,*

Hæc miseriarum omnium caussas suis continet in rationibus inuolutas? Ego de totâ re, in Physiol. I. Dissert. XIV.

161. *HÆC PASSA EST.] Diogenes in Zenone:
Αρχας εἶναι τῷ οὐρανῷ δύο, τὸ πάνων, καὶ τὸ πάντον.
τὸ μὲν οὖν πάντον εἶναι τὸν ἀπόιον φύσιαν, τὸν οὐλην. τὸ
δὲ πάνων, τὸν δὲ αὐτῇ λόγῳ τὸν θεῖον: Principia
duo esse, Faciens Patiensque. Et patiens quidem,
esse substantiam qualitatis expertem, Materiem
dictam. Faciens verò, Rationem diuinam in ea
existentem. Vide Epist. L X V. & me in Physiol.*

162. *INERTIBVS ELEMENTIS.] Vult ecce ma-
teriem caussam esse talium affectuum vel eventuum,
& ab ignauâ illâ ignauos gigni; & vitam pariter sor-
temq; totam talem.*

163. *CVM CVRA.] Sallustiana phrasis est: lib. IV.
De Benef. cap. I.*

164. *FORTIORE FATO.] Quod nascatur sci-
licet ex materie non inertâ nec iacente, acrioribusq;
elementis.*

165. *PRONA VIA.] Demergens & inclinata,
cùm Sol est in occasu.*

Hæc cùm audisset ille generosus adolescens : Placet, inquit, via. ascendo. ¹⁶⁶ est tanti per A ista ire casuro. Non desinit acrem animum metu territare:

Vique viam teneas, nulloque errore traharis,

¹⁶⁷ *Per tamen aduersi gradieris cornua tauri,*

Aemoniosque arcus, violentique ora leonis. Post hæc ait : ¹⁶⁸ *Iunge datos*

carrus. his quibus deterrei me putas , incitor : libet illuc stare , vbi ipse sol trepidat. hu-

v I. milis & inertis est , tuta sectari : per alta virtus it. Quare tamen bonis viris patitur aliquid mali Deus fieri ? ille vero non patitur. ¹⁶⁹ Omnia mala ab illis remouit , scelera & flagitia , & cogitationes improbas , & ¹⁷⁰ auida consilia , & libidinem cæcam , & alieno imminentem auaritiam : ipsos tuetur ac vindicat. Numquid hoc quoque à Deo aliquis exigit , vt bonorum virorum ¹⁷¹ etiam sarcinas seruet ? remittunt ipsi hanc Deo curram : externa contemnunt. Democritus diuitias ¹⁷² proiecit , ¹⁷³ onus illas bonæ mentis existimans : quid ergo miraris , si id Deus bono accidere patitur , quod vir bonus aliquando vult sibi accidere ? Filios amittunt viri boni. quidni , cùm aliquando & ipsi ^B ¹⁷⁴ occidunt ? In exsilio mittuntur. quidni , cùm aliquando ipsi patriam non repetituri relinquant ? Occiduntur. quidni , cùm aliquando ipsi sibi manus afferant ? Quare quædam dura patiuntur ? vt etiam alios pati doceant. nati sunt in exemplar. Puta itaq; Deum dicere : Quid habetis , quod de me queri possitis vos , quibus recta placuerunt ? Aliis bona falsa circuindedi , & animos inanes , velut longo fallaciique soinno lusi. auro illos , argento & ebore ornaui : intus boni nihil est . Isti , quos pro felicibus aspicitis , si non quæ occurunt , sed quæ latent , videritis , miseri sunt , sordidi , turpes , ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti . Non est ista solida & sincera felicitas : ¹⁷⁵ crusta est , & quidem tenuis . Itaque dum illis ¹⁷⁶ licet stare , & ad arbitrium suum ostendi , nitent & imponunt : cùm aliquid incidit , quod disturbet ac detegat , tunc appareat quantum altæ ac veræ fœditatis alienus splendor absconderit. Vobis dedi bona certa , mansura : quanto magis versaueritis , & vndique inspexeritis , meliora maioraque . Permisî vobis , metuenda contemnere , cupienda fastidire . non fulgetis extrinsecus : bona vestra introrsus ob- C uersa sunt. Sic mundus ¹⁷⁷ exteriora contempsit , spectaculo sui latus . Intus omne posui bonum . non egere felicitate , felicitas vestra est . At multa incident tristia , horrenda , dura toleratu. Quia non poteram vos istis subducere , animos vestros aduersus omnia arinaui. Ferte fortiter : hoc est , quo ¹⁷⁸ Deum antecedatis . ille extra patientiam malorum est , vos supra patientiam . Contemnite paupertatem . nemo tam pauper viuit , quæ natus est . Contemnite dolorem : aut soluetur , aut soluet . contemnite fortunam : nullum illi tem- lum

^{166. EST TANTI.]} Hoc prelio , emam vel cadere.

^{167. PER TAMEN ADVERSI.]} Mira astrologia , per distantia hæc Zodiaci signa uno die (ita argumentum est) Solem transire. At unumquodque eorum mensem unum tenet. Sed à poëtis quis hec exigit ? speciosè & vulgariter ea dici , satis est .

^{168. IUNGÉ DATOS.]} Hæc omnia , pessimo sanè exemplo , omiserat Muretus . quæ causæ ? quia aliter nempe in Ouidio ; nec ius scilicet nostro mutare leviter & sua rei aptare . In quo etiam ingenij laus est , adeò non culpa . In poëtâ erat , Finge datos currus : & à Sole pronunciabatur . noster mutat , siue data opera (quod puto) sine obliuione , & Phætoni adscribit . Age pater , inquit , currus quos das & cedis , iunge : lubet statim concendere .

^{CAP. VI. 169. OMNIA MALA.]} Id est , omnia verè mala . atque hæc melior reiectione , quæ illa de materie .

^{170. AVIDA CONSILIA.]} Quæ nam de auaritiâ iam sequitur . Ergo ad ambitionem & eiusmodi cupidines refer .

^{171. ETIAM SARCINAS.]} Ut loco calonis feruulijs sit .

^{172. PROIECIT.]} Fratribus reliquit , cùm pars eius esset centum talentorum , siue l. x. millium Philippicorum .

^{173. ONVS BONÆ.]} Apuleius : Prorsus ad viuendum , vt ad natandum , ille melior , qui onere liberior .

^{174. OCCIDANT.]} Brutus , Imperiosus , Ful- D uius , alijs .

^{175. CRVSTA EST.]} Quæ in parietibus , è vario marmore , splendebat .

^{176. LICET STARE.]} Sic Demosthenes , de Philippo : Α'λλ', οἵμαι , νῦν μὴ διποτεῖ τέτοις τὸν ατροβούν . αἱ γὰρ εὐπράξιαι δεινὰ συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ ταινῆτα οὐείδην . εἰ δέ τι πάλισει , τότε ἀκείσθως ἀντεῖ πάντ' ἔχεται δίστατος : Sed , opinor , nunc obstat his & tenebras facit eius prosperitas . nam felices successus , mirum quæ potentes sint occultare & quasi inumbrare talia dedecora . Cùm autem aliquid offenderit , tum in omnia eius acriter ab omnibus inquiretur .

^{177. EXTERIORA CONT.]} Vbi vacuum infinitum .

^{178. DEVUM ANTECEDATIS.]} Superbè , an siuliè ? Si dif-

A lum quo feriret animum, dedi. contegnite mortem: quæ vos¹⁷⁹ aut finit,¹⁸⁰ aut transfert. Ante omnia caui, ne quis vos¹⁸¹ teneret inuitos. patet exitus. Si pugnare non vultis, licet¹⁸² fugere. Ideoque ex omnibus rebus, quas esse vobis necessarias volui, nihil feci facilis, quām mori. Prono animam loco posui:¹⁸³ trahitur. Attendite modò, & videbitis, quām breuis¹⁸⁴ ad libertatem, & quām expedita, ducat via. Non tam longas in exitu vobis, quām intrantibus moras posui: alioqui magnum in vos regnum fortuna tenuisset, si homo tam tardè moreretur, quām nascitur. Omne tempus, omnis vos locus doceat, quām facile sit¹⁸⁵ renunciare naturæ, & munus suum illi¹⁸⁶ impingere. Inter ipsa altaria & sollemnes sacrificantium ritus, dum optatur vita, mortem condiscite. Corpora opima taurorum¹⁸⁷ exiguo concidunt vulnere, &¹⁸⁸ magnarum virium animalia humanæ manus ictus impellit. tenui ferro commissura ceruicis abrumpitur, & cùm articulus ille, qui caput collumque committit, incisus est, tanta illa moles corruit. Non in alto latet spiritus, nec vtique ferro eruendus est: non sunt vulnere impresso scrutanda præcordia:¹⁸⁹ in proximo mors est. Non certum ad hos ictus destinavi locum: quamcumque peruum est. Ipsum illud quod vocatur mori, quo anima discedit à corpore, breuius est, quām vt sentiri tanta velocitas possit. Siue fauces nodus elisit; siue spiramentum aqua præclusit; siue in caput lapsos subiacentis soli duritia comminuit; siue¹⁹⁰ haustus ignis cursum animæ remeantis interficit: quicquid est, properat. Ecquid erubescitis? quod tam citò fit,¹⁹¹ timetis diu?

Si discerni nos ita à Deo dixisset, recte: at illum anteiri, impie. Et sunt istæ voces Stoicae μεγαληροπίας, quāme volente abstinuissent. Vide Manuduct. III. Dissert. XIII.

179. AVT FINIT.] *Si pereunt animæ.*

180. AVT TRANSFERT.] *Si manent, & ad sidera sua eunt.*

C 181. TENERET INVITOS.] *Auctor Thebaidos, diuini poëmatis:*

— optimè hoc cauit Deus,
Eripere nemo vitam non homini potest,
At nemo mortem mille ad hanc aditus patet.

182. FUGERE.] *Deserere hanc militiam, id est, vitam.*

183. TRAHITVR.] *Si probum verbum; acumen in eo, quod animam prono & declivi loco esse velit, lapsuram sponte, nisi identidem trahatur. Nonne hoc fit, cùm reciprocamus? nam alioqui abeat, & emaneat. Dubitauit tamen, an non traditur. vt dicat, non pellecta est, sed dumtaxat mittenda & tradenda. Et ita sanè loquimur, tradere animam ac spiritum. Noster De Irâ III. cap. XIX. An etiam, truditur? videant sagaciores Critici.*

184. AD LIBERTATEM.] *Adde De Irâ, III. cap. XV.*

D 185. RENUNCIARE.] *Nuncium naturæ mittere, qui significet te conditione aut munere eius non ultrâ vti.*

186. IMPINGERE.] *Quod fit, cùm velut indignantibus abimus, & vitam proijcimus.*

187. EXIGVO CONG.] *Securi perchusa, vel etiam malleo. Securi, in ipso collo, ubi capiti necit. Ouid.*

— veluti qui candida tauri Rumpere sacrificâ molitur colla securi. Etiam malleo, incusso temporibus, ut attonite caderent, & cultro dein supposito iugularerentur. Idem alibi:

Lactentis vituli, dextrâ libratus ab aure, Tempora discussit, claro, caua, malleus ictu.

188. MAGNARVM VIRIVM.] *Puto alterum exemplum, & inter punctiunculâ separandum, ut feci. Elephantes enim intellegit, quod & verba ea mox dicunt, tanta illa moles. Hos subito interficere invenimus ab Asdrubale, illo magni ducis fratre. quia videbat auxilium, sed anceps esse: & sepè consternatione aliquâ in suos saevire. Huic rei remediu repperit, tale. Magister fabrile (verba Liuÿ, lib. XXVII.) scalprum habebat cum malleo. inter aures positum, ipsa in compage quâ iungitur capiti ceruix, quanto maximo poterat ictu adigebat. Ea celerrima via mortis in tantæ molis belluâ. Ammianus idem facitatum à Persis memorat, libro XXV. Post hos elephanti. quibus insidentes magistri, manubriatos cultros (sunt scalpra Liuÿ) dextris manibus illigatos gestabant: & si ferociens animal vires excesserat regentis, ne reuersum per suos, collisam sternneret plebeim, vertebram, quæ caput à ceruice disternit, ictu maximo terebrabant.*

189. IN PROXIMO.] *Vbique mors est, ait alius. in venâ aliquâ, in funiculo, aquâ, lapide: denique in ipso aere, ne admittit illum, & abis.*

190. HASTVS IGNIS.] *Quod Porcia Brutt uxor fecit.*

191. TIMETIS DIV.] *Supereft dicenda vltima pars, de miseratione: nec cā virum bonum dignum esse. Ita enim diuferat, suprà, cap. III. Ergo desunt aliqua. neque tamen censeo buc assuendum aut subiectendum libellum De constantiâ sapientis: quod quidam volunt, moniti à libris scriptis, qui sic ordinant. Profecto diuersum argumentum est: & id quod hic deest, si suppleri placet, fiat è libro De Tranquillitate, cap. X V. ubi paria tractat. Quod ad scriptos, sepè talia confundunt.*